

BÍRÓ BÉLA

ASSZIMILÁCIÓ VS. EGYÜTTÉLÉS

■ Nem értem Európát. Pedig egy életen át egyebet sem tettem, mint tanulgattam. Heinrich Heinével szólva – mert ez is egyfajta pusztító szerelem – „tanulmányozni nem szűnök azt, sem éjszaka se nappal”. Részben beszélem, részben olvasom a legfontosabb (írjam úgy: a meghatározó) európai nyelveket. Az átlagnál járatosabb vagyok az európai kultúrában, történelemben, szépirodalomban (ezeket tanítottam csaknem egy életen át), sőt a társadalom- és természettudományos kultúrában is. Következésként többé-kevésbé belülről, tehát „némi” empátiával próbálhatom végiggondolni mindazt, amit az európai kultúra, az európaiság jelentene. Európai polgárnak tartom magam. Identitásaim szellemi hierarchiája: Európa, Románia, Erdély, Székelyföld (bár újabban a kalotaszegi Magyarvistán élek). És természetesen Magyarország. De minden identitásaim nyelvileg és kulturálisan is a maguk inherens komplexitásában érvényesülnek. Majdnem annyira románnak, németnek, franciának, angolnak tartom magam, mint magyarnak. S ekként viszonylag jól megférek egymással.

Végül is arra jutottam, hogy talán nem is bennem lehet a hiba: talán az európaiak nem értik önmagukat. A saját fejjel való gondolkodás persze kockázatos dolog. A román filozófia egyik legjelentősebb képviselője, Gabriel Liiceanu ezt a meggondolatlanságot némi iróniával egyenesen örültségnek titulálja. Egyik utolsó kötetének címe *A saját fejjel való gondolkodás örültsége* (nebumia).

Erre az örültségre, úgy tűnik, kevés európai kortársunk vetemedik.

Az európai elitek épp azon vannak, hogy kisebbségekkel töltsék meg társadalmukat. Amivel nem is lenne semmi baj. De ezt – meglepő módon – úgy teszik, hogy a kisebbségekről mint olyanokról jobbra hallani sem akarnak. Még a – lassan már csak egykor volt – Európa kisebbségi kérdéseit sem voltak hajlandók (vagy képesek?) végiggondolni. (Lásd Katalónia, Észak-Olaszország, Belgium, hogy Kelet-Közép-Európáról ne is beszéljek!)

Úgy tűnik azonban, hogy a kötetlen gondolkodást a felvilágosodásból eredő individualizmus megkérdőjelezhetlenné merevített dogmája teszi lehetetlenné. Ennek a gondolatrendszernek a perspektívájából ugyanis a társadalom alap-eleme az egyén, az oszthatatlan individuum. Pedig az egyén korántsem valami önmagában való eszencia. Mindannyiunkat társadalmi kötődéseink tesznek egyetemes emberré, azaz individuummá. Attól vagyok az, aki, hogy más embertársaimhoz kötődöm. Hogy tartozom valakikhez (sokakhoz, az emberiségig menően). Ibsen híres metaforájával az egyén olyan, mint a hagyma, csak héjai vannak, magva nincs (lásd Peer Gynt!). Azaz mindannyian közösségekből épülünk fel. Társadalmi lények vagyunk. Ez közhely, de manapság – főként a jogban – konokul figyelmen kívül hagyatik.

A tragédia az, hogy a közösségek (a közösségi jogok) tagadása valójában állítás: egyetlen abszolútnak tekintett közösség tételezése. Az államot „alkotó” többségi közösségé s ekként – a többség nézőpontjából – az „én közösségemé”. A nemzetközi közösség, azaz az emberiség individuumai az államok. A nemzetközi jog az államokat tekinti „nemzeteknek”, más szóval állampolgári közösségeknek. Pedig a nemzet (a modern világ gondolkodásmódját megalapozó

államok nyelveiben, a franciában és angolban a *nation* fogalom eredeti jelentése szerint is) saját nyelvvel és kultúrával rendelkező állampolgári közösség. Ezek a közösségek azonban még nyelvi-kulturális vonatkozásban sem homogének, s a jövőben mind kevésbé lehetnek azok. A kisebbségi állampolgár, akinek nincs hivatalos nyelve és a többségével egyenrangú kultúrája, a szó szigorú értelmében nem is állampolgár. S ekként valamiféle idegen – a saját hazájában. (Ezt egy határon túli magyar érti, egy „benszülött” magyarországi szinte már egyáltalán.) A modern államok ugyanis pusztán a többség nyelvét tételezik úgynevezett „államnyelvnek”, kultúráját „állami kultúrának”. Igaz, ezek a terminusok jobb körökben ma már kerülendők. Nem illik használni őket, de pusztán azért, hogy a kisebbségi társadalmak felszámolásának – egészen pontosan lehető legteljesebb asszimilációjának – legális-lélektani alapjait megeremthessék.

Az Európai Unió a kisebbségi kérdést az egyes államok belügyének tekinti, miközben számtalan, a társadalmak önszervezésének szempontjából periferikus – legfeljebb a multinacionális vállalatok perspektívájában lényeges – kérdését is központilag szabályozza.

Ez a gyakorlat eleddig nagyjából működőképesnek is bizonyult. A „türelmes” fasizmusok és xenofóbiák egyelőre még akadálytalanul működtethetők. A közel ötven százalékban magyar (az ötvenes években még csaknem színmagyar) Marosvásárhelyen például a magyar szó egyfajta tilalom alá esik. Bár a magyar megnevezést is törvény írja elő, az utcanevek csak románul jelenhetnek meg. Igaz, a román megnevezés után az utca szó is ott szerepel (ígyen: str. Ciocârliei utca). A nyilvánosság fórumain, az üzletekben, a hivatalokban, a köztereken a magyar beszéd nagyon nem tanácsos. Aki a nyilvánosságban magyarul szólal meg, kiteszi magát annak, hogy megdorgálják: miért nem az „állam nyelvén” beszél. Vagy legtöbbször csak ferde szemmel néznek rá. Ezt a terminust („állam nyelve”) a politikai nyelvezettől némileg eltérően a hétköznapokban már semmiféle illem nem korlátozza, maradéktalanul „legitim”.

Persze vannak Európának államai, melyekben autonómiák is létezhetnek. Olyanok, amilyenek. (Némileg a str. Ciocârliei utcához hasonlatos sunyi kis csalafintaságokkal.) De a többség – kevés kivétellel – sehol nem hajlandó megfosztani magát a kisebbségek ilyen-olyan magalázásának perverz gyönyörétől. (Tudjuk, még a „kisebbségi kérdés megoldásának mintaállamában”, Magyarországon sem. Elég, ha csak a Soros-fóbiát említem!)

Ezekbe a manipulációkba Európának semmi beleszólása nincs. Azaz: az európai „nemzetállamok” szabad kezet kapnak arra, hogy kisebbségi társadalmakat bársonyosan gleichschaltolhassák.

És teszik is.

A baj nyilván a fogalmainkkal van. S ráadásul aggasztó méretű. Mármost a baj. Az *Idegen szavak és kifejezések szótára* szerint (Bakos 1978) az integráció elsődleges jelentése „egységesülés, beilleszkedés, egyes részek egyesülése egy egésszé”. A *Magyar értelmező kéziszótár* (Akadémiai, 1972) szerint „különálló részeknek vmely nagyobb egészbe, egységbe való beilleszkedése, beolvadása, egységesülése”. Az elsődleges jelentés a második esetben is a „beilleszkedés”. Az asszimiláció ellenben „teljes hozzáidomítás valamihez, beolvasztás valami-be (pl. más országba, népbe)”. (*Idegen szavak és kifejezések szótára.*) Az értelmező kéziszótár szerint: „Vkinek vagy valamely népnek, népcsoportnak, más népbe való beolvadása.” A beilleszkedés és a beolvadás korántsem ugyanaz, bár (a – globalizáció ellenére vagy éppenséggel annak egyik ellenhatásaként – mind agresszívebb nemzetállami gyakorlat hatására) az integráció definíciójában az utóbbi (mármost a beolvadás) is előfordul. A mai nyugat-európai politikai diszkurzusban sajnos egyértelműen az integráció veszi át az asszimiláció

jelentését. Hogy miért? Nyilvánvaló. Az integrációfogalmat manapság kifejezetten manipulatív értelemben szokás használni. A mai politikai-politológiai szóhasználat egyértelműen asszimilációt ért rajta, de azt a benyomást szeretné kelteni, hogy pusztán „egyes részek (pl. a muszlimok – B. B.) egészbe való beilleszkedésé”-ről lenne szó. Voltaképpen funkciója tehát az asszimilációtól való idegenkedés feloldása, az asszimilációs folyamat bársonyossá tétele.

A rész, mely „beilleszkedik”, azonban csak elvétve lehet egyén – ismét csak az értelmező kéziszótár szerint – „Valamely egésznek alkotó elemek közül egy, illetve az egészen v. egy-egy nagyobb kategórián belül vmely sajátossága alapján megkülönböztethető kisebb egység, es. (értsd: esetenként – B. B.) csoport.” Az asszimiláció alapfeltétele ugyanis a többségbe beolvasztandó rész „vmely sajátossága alapján megkülönböztethető kisebb egység, es. csoport” szétverése, az egyénnek az önvédelemre képtelenné vált „egységből esetleg csoportból” való kiszakítása. Az asszimiláció még akkor is egyéni döntés következménye, ha annak üdvösségéről, mint ahogyan az a magyar zsidóság esetében történt, egy közösség vagy annak többsége dönt. Tudatosan vagy spontán folyamatok úgynevezett eredményeként.

Az integrációfogalom értelmezésének hamisságát az Orbán Viktor által is elrettentő példaként emlegetett „párhuzamos társadalmak” kifejezés leplezheti le a legteljesebb egyértelműséggel. A „párhuzamos társadalom” léte ugyanis az álintegráció, azaz az asszimiláció elutasítását jelenti.

A Nyugat mintaállamai az angolszász államok, a német, a francia, az olasz etc. állam nemcsak azt követelné meg a bevándorlóktól (legtöbbször kétséges sikerességgel), hogy „integrálódjanak”, azaz nyelvileg tökéletesen (azaz teljesen) „hozzáidomuljanak” a többséghez, de (kimondatlanul) azt is, hogy feladják anyanyelvüket. Ha nem így volna, az állam anyanyelvű iskolákat létesítené számukra, ahol két- vagy többnyelvű-, illetve identitású közösségek tagjaivá válhatnának. Ilyesmiről azonban szó sincs. Ahogyan kultúráról sincs. Lásd Aydan Ozoguz német integrációért felelős államminiszter kijelentését, miszerint német kultúra nem is létezik, csupán német nyelv.

Az integráció terminus eredeti jelentése szerint a mondat úgy hangzana, hogy Németországban kizárólagosan német kultúra nincs, csak egymást kiegészítő (komplementer) németországi kultúrák vannak. Csakhogy ez képtelenség lenne, mert ha Németországban (jelentéktelen kivételekkel) a német a hivatalos nyelv, csaknem kizárólag német kultúra létezhet, hiszen a nyelv önmagában is kultúra.

A miniszterasszony kijelentése nem a német kultúrát tagadja, hanem a nem német kultúrákat. Hogy miért? Nyilván azért, hogy a nem németeket, köztük magukat a törököket is becsalogassa a teljes asszimiláció csapdájába. Tehát az „integráció” fogalom hamis értelmezését „asszimilálva” maga is manipulál.

A mai Nyugat jogállamaiban ugyanis az erőszak nem annak különböző fizikai változatain alapul. (Bár elvileg az is benne van a pakliban, lásd Rajoy katalánellenes intézkedéseit!) Az erőszak mindinkább nyelvi jellegű. Politikai korrektségnek is szokás nevezni. Azaz azt, aki nem hajlandó az alapvetően nyelvi, sőt jogi természetű (mert gyakorta alkotmányosan is rögzített) manipulációt elfogadni, azt a nyilvánosság a szó szoros értelmében kiteszítja magából. Ha valaki ragaszkodik az értelmiségi státushoz, kénytelen „hozzáidomulni”, „beleolvadni” a mainstream beszédmódba, vagy valahol a periférián találja magát. Ha éppenséggel nem jogot sért, mint a katalán „szeparatisták”.

Még akik érzik a veszélyt, azok is úgy vélik, az iszlám „az emberi jogokat csak az iszlámnak történő alávetés keretében tudja értelmezni.” Ez az állítás sokakra igaz lehet, sőt valószínűleg az is. De velünk, „keresztényekkel” nem

ugyanez a helyzet? Az emberi jogokat mi is csak a zsidó-keresztény kultúra jegyében vagyunk hajlandók, sőt akárcsak képesek is értelmezni.

A kulturális relativizmus elmélete (számomra legalábbis) meggyőzően bizonyította, hogy a kultúrák csak önnön viszonyítási rendszereiken belül értékelhetők. Kultúrák fölötti (azaz egyetemes) kultúra, melynek jegyében az egyes kultúrákat abszolút mércékre alapozva osztályozgathatnók, nincs. Van viszont abszolút „kulturátlanság” (lásd Aydan Ozöguz), mely gyakorlatilag egyetlen kultúra államon belüli (abszolút) érvényét tételezi, s szélsőséges változataiban, amilyen például a fasizmus, épp a tetelesen is „egyetemessé” tágított (azaz az egyetlen hiteles) kultúra nevében a legelvetemültebb kulturátlansággá fajulhat.

Fájdalmas dolog kimondanom, de a mi határon túli magyar nyelvünk és kultúránk csak és csakis párhuzamos társadalmak keretében tartható fenn. Még hozzá olyan párhuzamos társadalmak keretében, melyekben általános két- vagy többnyelvűség, s ily módon a közösségi világok közt is komplementer identitásokra alapozott akadálytalan átjárhatóság uralkodik. Melyekben tehát a mindig viszonylagos kisebbségi és többségi státustól függetlenül (lásd Székelyföld vagy akár Magyarvista, az én parányi lakóhelyem!) az együtt élő közösségek mindegyike államilag garantált keretek közt elsajátítja a másik nyelvét is. Aki erre nem hajlandó, az önként vállalja a természetes következményeket.

Nézetem szerint minden más „megoldás” életveszélyes utópia. Gyönyörű példája ennek a németországi törökök esete, akik minden „integratív” édesgetés és Willkommenskultur dacára elsőprő többségükben továbbra is Németországban élő törökök és korántsem török származású németek, ahogyan a hivatalos szövetségi ideológia megkövetelné. (Minket, romániai magyarokat még csak nem is édesgetnek, sőt sokan pusztá létünk miatt is gátlástalanul a „román nemzet” ellenségei gyanánt aposztrofálnak...)

A muszlim kultúra elutasítói úgy vélik, hogy „A ma domináns diskurzusok [...] nem képesek a különbségek érzékelésére, csak elmosódott, semmitmondó általánosságokat képesek elgondolni [...]. Pedig a megkülönböztetés képessége, mondhatni, az érzékelésnek és a gondolkodásnak feltétele.”

Rendben.

A kérdés ismét csak az, hogy mit értünk megkülönböztetésen. Amivel én fentebb vitatkoztam, az éppen az összemosás, azaz az integráció és az asszimiláció fogalmainak összemosása.

A muszlim térhódítás kritikusai nyilván a vallások (bizonyos mértékig tehát a kultúrák) közti megkülönböztetést igényelnék. S a megkülönböztetés (és annak másik oldala az azonosítás – lásd *genus proximum* és *diferentia specifica*) nyilván itt is a gondolkodás alapja. Hogy a dolog (azaz a gondolkodás) itt sem működik, annak oka az, hogy nem tisztázzuk, az adott vonatkozásokban ki kit különböztet (még pontosabban: különböztethet) meg. Az ellen ugyanis tiltakozom, hogy engem (az összetartozás tényének és tudatának, azaz a román többséggel való nagymérvű azonosságomnak a tagadásával) megkülönböztessenek, és mint magyart, mondjuk, kiutasítsanak Romániából (a haza fogalom szűkebb értelmében Erdélyből), de ahhoz fenntartom magamnak a jogot, hogy én viszont megkülönböztessenem magam azoktól, akikkel együtt kell, sőt együtt szeretnék élni. Azaz hogy elutasítsam az esetek zömében individuális (és gyakorta kétségtelenül indokolt) asszimilációt, hogy a többséggel egyenjogú nyelvi-kulturális közösségként integrálódhassak, azaz egy nagyobb „rész” tagjaként „illeszkedjek bele” az egészbe, azaz az erdélyi társadalomba s tágabb értelemben a román államba. (Mely tőlem eltekintve sem pusztán románokból áll.)

A nyelvi-kulturális imperializmus korunk igazi rákfenéje. De a nyugati értelmiség, mintha csak valaki elvette volna az eszét, nem hajlandó tudomást sem venni róla. Lásd a kisebbségi kérdéssel kapcsolatos nemzetközi törvénykezést.

És ebben a nemzetek fölöttiségen alapuló ideológiában az európai zsidóság sem vétlen. A zsidóság „nemzeti” ideológiája ugyanis az asszimiláció, sőt annak legradikálisabb formája (bár a fogalmat a magyar társadalomtudományi gondolkodás egyik legelesebb alakja, Kis János is megkérdőjelezte már) a teljes asszimiláció. A minta nyilván a francia nemzetállam. Eredendően az angol is, csakhogy, mint látni fogjuk, a demokrácia mintaállama – brexit ide vagy oda – ma sem mondott le maradéktalanul demokratikus hagyományairól. Akárcsak a szintén angol többségű Kanada...

Kelet-Közép-Európa legrettenetesebb antiszemitizmusa a román. És ebben nem főként a románok a bűnösök. Az Osztrák–Magyar Monarchia magyar zsidóság által dominált liberalizmusa a monarchia nemzetiségei számára az általa választott (s épp zsidó szempontból végül fatálissá vált) magyar nemzeti stratégiát próbálta a szó szoros értelmében előírni. A legvehemensebb magyar nacionalisták (ha az ultramontán katolicizmustól eltekintünk) ekkor sajnos még nagy számmal a zsidók és a németek közül kerülnek ki. (Érdeemes az *Új Idők* vagy akár a *Pester Lloyd* századfordulós számaiba beleolvasni.) A magyarországi nemzetiségek számára azonban ez az alternatíva elfogadhatatlan. Magától értetődően. Az erdélyi román közélet radikálisan antiszemitává válik. Nem véletlen, hogy Octavian Goga, az erdélyi románok nemzeti költője haláláig a nemzetközi antiszemita irodalom gyöngyszemeit ontja magából. Még – „Nagy-Magyarország lelkes híveként” ágálva – híres vitacikkében is úgy véli, hogy Magyarország igazi rákfenéje a filoszemitizmus. A modern magyar irodalom nem is létezik – véli –, s ami van, az is tulajdonképpen nem magyar, csupán magyar nyelven íródott, de nemzetközi szelleme szerint zsidó irodalom. (Lásd *Ady Endre összes prózai művei*. XI. kötet 199–203. Az eredeti szöveg a *Románul* 1913. január 7-i számában jelenik meg. Magyar fordításban a *Huszedik Század* hozza nyilvánosságra.) A cikk nyomán széles körű vita bontakozik ki. (Maga Ady is vitába száll „költőtársával”, s voltaképpen e vita nyomán írja le véglegesen.) Goga később (mint tudjuk) Nagy-Románia első fasiszta miniszterelnökévé avanzsál. De egyik kedvenc íróm, az alapvetően magyar kultúrájú Liviu Rebreanu, aki kezdeti éveiben (első szövegeit magyarul írja, boldog lennék, ha olyan szép budapesti magyarsággal tudnék fogalmazni, ahogy ő tudott) még megírja – immár románul – a világirodalom egyik legempatikusabb – mellesleg írásműként is zseniális – zsidó tárgyú novelláját, az *Iftic Ştrul*, a *katonaszökevény* címűt. A holocaust éveiben azonban, miután végleg románná asszimilálódik vissza, a bukaresti mézárszékek horgaira aggatott zsidók ügyében (lásd Malaparte *Kaputt* című regényét), már maga sem tiltakozik. Mert közben a nagyromán nemzeti ideológiába asszimilálódva maga is kénytelen a – Nyugat által ma sem kifogásolt – Blut und Boden (pámántul strămoseşesc – ősi román föld) ideológiájának hívévé szegődni.

A magyar zsidóság a román antiszemitizmus genezisében nem nagyon gondolkodott el. Ami érthető, úgy vélhette, hogy ezzel a magyar antiszemitizmust mentené fel. Pedig erről szó sincsen.

Annál is inkább, mert ez az ideológia közben magyar vonatkozásban is gellert kapott. Az időközben elcsatolt – magyarok által is lakott – területek magyar kisebbségei számára vált mind sérelmesebbé. És sajnos nem csak Erdélyben, a Felvidéken vagy a Vajdaságban... S a helyzet később sem sokat változott. Volt a *Magyar Hírlap*nak egy kiváló publicistája, Szále Lászlót megelőzően ő szerkesztette a véleményrovatot. Állítólag az alkohol vitte el. A szerkesztőségi büfében egyszer mi is összejöttünk italozni. Egy idő után köztünk már nem vala

gát. Így aztán – minden él nélkül, pusztán kíváncsiságból – föltette nekem a kérdést: mi itt mind magyarrá váltunk, ti miért nem akartok románok lenni? Próbáltam megmagyarázni. Végül, úgy tűnt, talán érti is.

Később mind világosabbá vált számomra, hogy a magyarországi zsidóságon belül ez a kérdésselvetés – bár kimondani nem ildomos – magától értetődő. A romániai magyar zsidóság életben maradt képviselőinek színe-java mindazonáltal sorra átnyergelt az antiszemitizmus „mintaállamába”, Magyarországra, egyik legkedvesebb ismerősöm egyenesen Amerikába. (Mi itt azzal vigasztaljuk magunkat, hogy – Kányádival szólva – a java mégiscsak itt maradt. Hogy csak egyetlen nevet említsek: Szilágyi Júlia. A másik névsor sajnálatosan hosszúra nyúlna.)

Irodalomtudományt, egyebek közt drámaelméletet tanítottam a Bukaresti Hungarológián, majd a Csíkszeredai EMTA angol–román szakán. Heller Ágnes és Almási Miklós könyveit és tanulmányait vitathatóságuk ellenére (mi nem az?) megkerülhetetlen teljesítményeknek tekintettem. Intelligenciájuk a szó szoros értelmében lenyűgöző. Így aztán megdöbben hallgattam az Echo TV *Háttér-kép* című műsorát, melyben Bayer Zsolt „tudós” beszélgetőtársai (az idézőjel – sajnálom – annak ellenére sem ironia, hogy közgazdász társait a műsorvezető aposztrofálja így) úgy keltek ki Almási egy – nyilván jogos indulatból íródott – szövege ellen (a *168 órában* megjelent *Bunkók lesznek a világ urai* című írásról van szó), hogy a legkisebb jelét sem adták annak, hogy (lévén képzett közgazdászok) tudnának róla: Almási, az esztéta-filozófus 1989-ben *Üvegolyók. Az ezredvég globális játszmái* című kötetében (és néhány későbbiben is) imponáló szakértelemmel és éleslátással évtizedekre előre megjósolta, hogy mi fog következni. De ki várhatná el a jobboldal tudósaitól, hogy Almási Miklóst olvassanak. Mellesleg az összeesküvés-elméletekre vonatkozó vádak ellenére maguk is gondolkodó emberek, s a szintén nem ostoba Bayer Zsolt csatornanyelve ugyanannak az indulatnak az – immár számomra is nagyon visszataszító – árnyképe, melyet említett cikkében Almási is megkockáztat. (Persze a bal sem vesz kezébe jobboldali „szemetet”.) S az is igaz, hogy bár Almási vitatott cikke ismét kétségtelen igazságokat rögzít, sajnos épp a lényegről feledkezik meg, arról, hogy a bunkók kétségtelen viláгурalma nem a bunkók sikere, hanem a mindent átszövő manipulációé. Merthogy nemcsak a törvény, de a legtökéletesebb manipuláció szövedéke is mindig felfeslik valahol. S nem a bunkók, hanem a józan ész kénytelen lázadni a hazug elméletek, a tarthatatlan ideológiák ellen. Következményeiket ugyanis egy idő után már a saját bőrén is érzi. Az ún. mainstream értelmiség ugyanis már réges-régen a modern kapitalizmus manipulációjának „tudós” eszközévé vált, így aztán nem marad más, csak a közember, akit a modern oktatási rendszer az óvodától a doktorátusig leszoktat mindenféle gondolkodásról, de aki szorult helyzetében mégiscsak kénytelen (nyilván úgy, ahogy tud) elgondolkodni.

Ez a képesség velünk született. A kutya is gondolkodik. Volt egy Dorka nevű kiskutyánk. Egy alkalommal vendégeink jöttek. A kutya imádta a kekszortát. Megkínáltam vele, de hogy vendégeim számára érzékeltessem, mennyire szereti, nem rögtön adtam oda. El-eltartam tőle. Vendégeim nevettek. A feleségem felháborodása azonban végett vetett a szadista produkciónak. Végül odaadtam. De Dorka akkor már elfordította a fejét, és visszavonult a kosarába. Az egyik vendégem fordította magyarrá a kutyanyelvet. Most azt mondja: „bazzd meg a keksztortát”. Nos itt tartunk. A többség, akárcsak én Dorka kutyámat, ízletes szólamokkal kínálgat bennünket, de tartalmaikat végül is mindig megvonja tőlünk. És közben élvezkedik. De hát erre – ha egyéb vonatkozásokban is – Almási írásaiban is bő adalékot találhatunk. Itt és most csak Joseph Stiglitzre, a Nobel-díjas közgazdászra utalok: Amerikában a felső egy

százalék birtokolja a társadalom javainak túlnyomó és mind jelentősebb részét. A válságot megelőző években (azaz 2002 és 2007 közt) állítja Stiglitz, a felső egy százalék a nemzeti jövedelem növekedésének 65 százalékát sajátíthatta ki. („*The Price of Inequality*”). Miközben a politika az amerikai demokrácia és az emberi jogok egyetemességének dogmaival szédítgette őket. A bunkónak tartott „populus” természetesen előbb-utóbb fellázad. És ő végül harap is, mint minden lázadások és forradalmak csőcseléke. (Dorka úrinő volt, ő csak megsértődött.) A Robbespierrek, Sztálinok, Hitlerék „populusza”, mely akkor is a társadalom egy töredékét tette ki, aligha volt kevésbé bunkó, mint a maiak. Az értelmiség által cserben hagyott vagy éppenséggel az értelmiség által hirdetett posztmodern ideológiák által a manipulációk védtelen áldozatává tett s a felismeréstől megkeseredett „kiművelt” fők tömegei is kénytelenek voltak azzá válni. A német AfD korifeusainak 90 százaléka is effélékből áll.

Mellesleg a populista terminust használói nemigen definiálják. Almási a világ legtermészetesebb fogalma gyanánt forgalmazza. A *Die Welt* szeptember elsejei számában *A populisták hanyatlásának mítosza* című írás szerzői mindazonáltal megpróbálkoznak egyfajta definícióval. A populizmus véleményük szerint hat jellemvonással definiálható: 1. elitellenesség, 2. a demokratikus folyamatokkal szembeni türelmetlenség, 3. a bevándorlás kritikája, 4. a globalizáció és a szabadkereskedelem elutasítása, 5. a forradalmi nyelvezet, 6. a közelgő drámai változásokra vonatkozó próféciák.

Nos sajnálom, de ezek szerint a kritériumok szerint, ha árnyaltabban beléjük gondolok, nemcsak Almási Miklós, de én magam is populista vagyok. De akkor miről beszélünk?

És egyáltalán: honnan a populizmus kifejezés. Hiszen ha a populizmus valamiféle szélsőségeség megnyilvánulása, akkor a népakarat micsoda? Lehet egy egész társadalom szélsőséges? S ha igen, miért? De akkor mivégre a demokrácia? Nem lenne jobb valamiféle felvilágosult relativizmus? A „nincs igazság, csak egyenértékű igazságok vannak” posztmodern tételének jegyében az egyetlen és megkérdőjelezhetetlen igazságot birtokló elit gyöngéd diktatúrája?

No de térjek vissza a lényeghez. Meglepő módon a kisebbségi kérdés sem a sziporkázó elméjű Konrád Györgyöt, sem a metsző logikájú Heller Ágnes, sem az imponálóan szerteágazó érdeklődésű Almási Miklóst nem látszik különösebben foglalkoztatni. Magyar emberekként sem. Az empátiának ez a hiánya tényleg mehökkentő. Igaz, a vézskorszakban (finoman fogalmazva) a magyar társadalomban sem tengett túl a zsidók iránti empátia. A magyar álam – (a nemzetközi kényszerektől eltekintve) épp a határon túli magyarok (egészen pontosan az elcsatolt területek) miatt áldozta fel a magyar zsidóság többségét. (Ez épp annyira magyar tény, mint amennyire siralmas.) Az ellenérzések tehát bizonyos mértékig mégiscsak érthetőek. De úgy tűnik, az érintettek Európa vonatkozásában sem sokkal empatikusabbak. S ez már tényleg riasztó. Hiszen a magyar értelmiségi elit balszárnya nemcsak szeret európeérnek mutatkozni, s ezzel mintegy a magyar társadalom túlnyomó többségétől meg is különböztetni önmagát, valóban az is.

Az ok ismét csak az asszimiláció, sőt a teljes asszimiláció hatékonyságába vetett régi hit. Pedig éppen a zsidóság sorsa a legekleatásabb példa rá, hogy az asszimiláció legjobb esetben is csak részleges lehet. A kultúra bizonyos aspektusai még a nyelvvesztést követően is megőrződnek. (Istennek hála!) Zsidónak, németnek, magyarnak, romának lenni rang. S az ezzel járó önérzet a közönségi emlékezetben annál inkább megmarad, minél erősebbek az önkéntes, sőt túlhajtott asszimiláció reflexei és az ezeket kísérő többségi kirekesztés. A társadalmi élet efféle anomáliáira a történelem egyetlen gyógyírt ismer. S ez a természetes együttélés. A legkülönbözőbb társadalmi csoportok (még a kunok-

hoz, jászokhoz, székelyekhez hasonló asszimiláltak is) évezredekken át szinte már zökkenőmentesen élhettek együtt egymással. A Magyar Királyság fél évezredében, voltaképpen a 18. századig a magyar, de a román, a szlovák, a szerb történelem sem igen tud nemzetiségi konfliktusokról. Pedig keresgélésben száz éve nincs hiány. Én egyetlen ilyen ismerék, azt, amikor szülőföldem szinte már mitikus szülötte, Dózsa György és társai legyilkolnak és kirabolnak néhány vásárból hazatérő szász kereskedőt. Bizonyosan van több is, de legfeljebb ugyanilyen horderejű. Az évszázadokon át tartó – kisebb-nagyobb vitáktól nem mentes, de mindig békés – együttélés feltétele a csoportok közti optimális közelség és távolság spontán kitapogatása, egymás „felségterületeinek” gondos tiszteletben tartása (sőt legalizálása) volt. Akárcsak a házasságban. A többé-kevésbé ideális házasság alapfeltétele is az összetartozás és a különállás optimális határainak rögzítése. A túlságosan szoros közelség ugyanúgy a házasság széteséséhez vezet, mint a túl laza kapcsolat.

Európa újabban eltérő kultúrájú bevándorlókkal igyekszik feltölteni önmagát. Az idegeneket megpróbálja szorosan magához ölelni (lásd Willkommenskultur), megköveteli, hogy egy korántsem érdekmentes ölelés aktusában a bevándorlók lehetőleg maradéktalanul adják föl önmagukat. A dolgon mit sem változtat, hogy az asszimilációt (voltaképpen jelentése szerint, fentebb már bemutattam, a beolvadást) a mai politikai nyelvezet integrációvá (voltaképpen jelentése szerint beilleszkedéssé) keresztelte át. A politikai korrektség által kimunkált szómágia azonban a társadalmi viszonyokon nem sokat segít. Az „idegenek” spontán módon ragaszkodnak nemcsak vallásukhoz, hanem nyelvükhöz és kultúrájukhoz is. S erről a legudvariasabb gesztusokkal sem lehet lebeszélni őket. Pedig hogy a dolog gördülékenyebben megvalósulhasson, egyes államok ma már attól sem riadnak vissza, hogy saját kultúrájukat (implicite magát a kultúrát) is „megtagadják”. (Lásd Ózogan!)

A kényszer szükségszerűen ellenállást szül... Merőben fölösleges és sajnos korántsem veszélytelen ellenállást.

Ezt az ellenállást ugyanis csak a többség és a kisebbség kategóriáinak eltörlése és a tökéletes közösségi egyenjogúság, azaz az eltérő nyelvű-kultúrájú közösségek közösségi integrációjának törvényes rögzítése számolhatja fel.

Az európai társadalmakat a katalán válság nyomán sem látszik elgondolkodtatni néhány igen figyelemre méltó fejlemény. Csak a két legfontosabbat említem. Kanadában és Angliában már tartottak a kanadai és az angol állam által is elismert függetlenségi népszavazást. Pedig mindkét állam angol többsége akadálytalanul megtehetné volna, hogy a többségében angol „népre”, azaz az állampolgári nemzetre való hivatkozással a québeci franciákat és a skóciai skótokat pusztán kisebbséggé nyilvánítja, akiknek csupán „belső önrendelkezéshez” lehet joguk. A „külső önrendelkezésről” ez esetben pusztán a kanadai és az angliai állampolgárok közössége, gyakorlatilag a többség önrendelkezhetett volna. (Kérdéses, hogy milyen eredménnyel.)

Egy kisebbség a nemzetközi jog mai álláspontja szerint (lásd Koszovó) pusztán a means of last resort jogi elve alapján, tehát csak akkor nyerheti el a „külső önrendelkezés” jogát, ha állama megtagadja tőle a belső önrendelkezést, lábbal tiporja az emberi jogokat, és a tiltakozásokat erőszakkal törli le (lásd az ismert nemzetközi jogász, Daniel Högges *Katalónia miért nem Koszovó*. című írását a *Neue Zürcher Zeitung*ban.) Kanada és az Egyesült Királyság annak ellenére engedélyezte a függetlenségi népszavazást, hogy mindkét esetben, a kanadai Québec tartomány és az angliai Skócia esetében is létezik „belső önrendelkezés”, mindkét „tartománynak” teljes jogú (sőt a katalánnál kiterjedtebb) önkormányzata van. Mindkét közösség mégis „népként” gyakorolhatja a „külső önrendelkezéshez” való természetes jogát. És maga az eredmény is

természetesnek bizonyult. Mindkét „nemzeti” közösség többsége a bennmaradás mellett döntött (a québeci két alkalommal is). Magyarán, ahol az állam megteremtette a külső önrendelkezés, angol terminussal a szecesszió jogát a – franciák és a magyarok által is szeparatizmusként emlegetett – kiválás sem következett be. Ahogyan bizonyosra vehetjük: ha a spanyol állam ugyanezt teszi, Katalóniában sem következett volna be. A „kisebbség” többsége vélte volna úgy, hogy egy olyan államból, mely a kisebbségi közösség jogait a végsőkig (azaz a szecesszióig) menően elismeri, nincs is miért kiválni. A tisztességes együttélés ugyanis mindig több haszonnal járhat, mint a – legtöbb szempontból kétes értékű – önállóság. A szabad döntéshez való jog megtagadása azonban az úgynevezett szeparatizmus legfőbb ösztönzőjévé válhat. Kérdés, ha Franco fasiszta állampártjának utódja, a PP felfüggeszti a katalán autonómiát, és a tiltakozásokat miloševići alkotmányossággal törli le, érvénybe lép majd a means of last resort jogi elve. S ha igen, ki vállalja majd a felelősséget az áldozatokért? Azok az európai bürokraták, akik a bosnyákok lemészárlásáért „vállalták”?

A Franco-fasizmus utódainak Spanyolországában ma már ismét bármi megtörténhet. Az Európai Unió elitjének szánalmasan tétova asszisztenciája mellett. (Lásd még Marcus Sommer – Angela Merkelt és Mariano Rajoyt súlyosan megbélyegző – cikkét a *Basler Zeitung* 217. október 29-i számában: *Sie hat gar nichts getan.*)

Az csak hab a tortán, hogy a spanyol posztfasiszták a katalán „szeparatizmusért” is Soros Györgyöt teszik felelőssé. Soros valóban bűnös, hiszen ő az izraeli állam (nem éppen fair) kisebbségi politikáját sem hajlandó helyeselni. A spanyol vád mindazonáltal bizonyosan légből kapott. Sorost mindazonáltal, ha nem létezne is, ki kéne végre találni. Minden jel arra vall, hogy bűnbak nélkül a poszt-posztmodern társadalmak is működésképtelenek. (Lassan tényleg Umberto Eco valamiféle „új középkora” köszönt ránk.)

Sokan abban a hitben ringatják magukat, hogy a nyelvi-kulturális különállás ásatag 19. századi mánia, hiszen az emberiség záros határidőn belül egyetlen nyelvet fog beszélni, egyetlen kultúrában fog élni. De melyikben? Az akadémiai szféra jó ideje úgy véli, hogy ez az angol lesz. Az illúzió azonban a szemünk láttára foszlik semmivé. Akkor melyik? A kínai, az indiai vagy valamelyik közép-afrikai?

Nem jóval valószínűbb, hogy mielőtt az emberiség „egységesülne”, azaz egyetlen „országba, népbe olvadna bele” önmagát fogja – irgalmatlan dominanciaharcokban – kipusztítani?

Drága ár lenne néhány értelméből kiforgatott fogalom miatt.

Hiába. Nem értem Európát. De ez az állapot – lévén, hogy már nyolcadik évtizedembe léptem – valószínűleg nem fog már sokáig tartani.